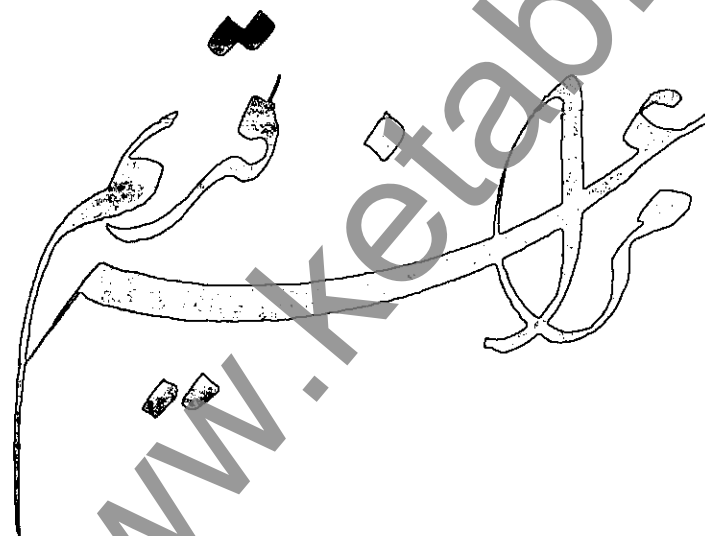

به نام خدا

تحقیق و نگارش: اصغر محمدزاده

سرشناسه	: محمدزاده، اصغر، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: مراغه قدیم / تحقیق و نگارش اصغر محمدزاده.
مشخصات نشر	: تهران: اوحدی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۴۴-۵۲-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۹۲.
موضوع	: مراغه -- تاریخ -- مصور
موضوع	: مراغه -- آثار تاریخی
موضوع	: مراغه -- سرگذشتنامه
رده بندی کنگره	: DSR ۲۱۲۱ / ۳۵م ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۳۲۶۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۹۴۵۹۴۴

دفتر: تهران خیابان انقلاب بین خیابان فروردین و اردیبهشت خیابان روانپزشک پلاک ۱۳۶ واحد ۳
شماره تلفن تماس: ۰۹۱۲۱۰۹۹۴۰۹ - ۶۶۴۰۵۰۱۸

نشر اوحدی

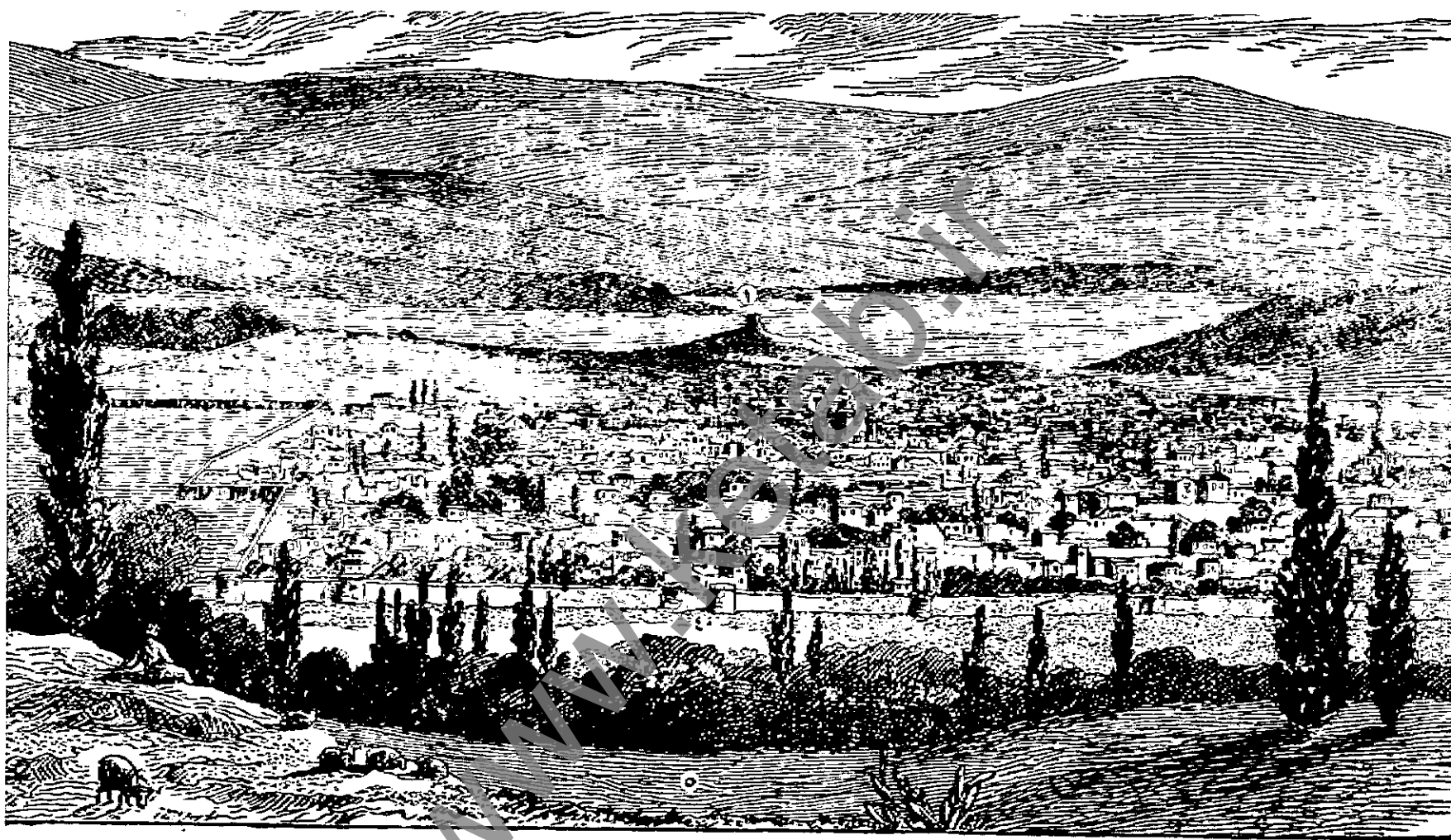
نام کتاب : مراغه قدیم
تحقیق و نگارش : اصغر محمدزاده
تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه
تعداد صفحات : ۴۰۰ صفحه
نوبت چاپ : اول - پاییز ۱۳۹۱
لیتوگرافی : پردیس فیلم
چاپ : پرنیان
صحافی : اسلامی
قیمت : ۱۴۸۰۰ تومان
شماره شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۶۵۴۴ - ۵۲ - ۲

فهرست مطالب

۸۱	حاکمان شهر	۳۲	دروازه های شهر	۳	تاریخ عکاسی در مراغه
۸۱	مروان بن محمد	۳۴	برجهای دیده بانی	۳	سرآغاز عکاسی در ایران
۸۱	عبداله بن حسین همدانی	۳۵	بلدیه مراغه	۴	شاهزاده ملک قاسم میرزا
۸۲	ابوالمسافر	۵۰	وسایل نقلیه شهر	۵	اولین تصویری که از مراغه ثبت شد
۸۲	ابوالقاسم یوسف بن ابوساح	۵۰	دیو سیاهی در مراغه	۷	علی خان والی عکاس
۸۲	محمد بن عبدالرزاق	۵۶	باریخ ورود برق به مراغه	۸	علی آقا عکاسباشی
۸۲	امیر احمدیل	۵۷	آسیاب های قدیمی شهر	۸	محمد حسن خان اعتماد السلطنه مراغه ای
۸۲	نصرالدین ارسلان آبه	۵۹	قنات های قدیمی شهر	۹	عکاسان دوره گرد در مراغه
۸۳	فلک الدین ارسلان آبه	۶۱	نهادهای دولتی	۱۰	عکاس خانه های مراغه
۸۳	هلاکوخان	۶۱	فرمانداری مراغه	۱۱	عکاسخانه برق
۸۴	پولاد چنگ سانگ	۶۱	دادگستری مراغه	۱۳	دوربین عکاسی در میان خانواده های متمول مراغه
۸۴	امیر شمس الدین قره سنقر	۶۵	آمار و ثبت احوال مراغه	۱۶	جهانگردان عکاس در مراغه
۸۴	یادگار شاه	۶۷	مالیه مراغه	۱۹	گذشته های درخشان
۸۴	حاکمان آق قویونلو	۷۰	تاسیس اولین بانک مراغه	۱۹	دارالاماره مراغه
۸۵	شیخ حیدر	۷۲	تلگرافخانه و تلفنخانه مراغه	۱۹	مراغه، دمشق کوچک
۸۵	قباد خان بن حیدر	۷۵	راه آهن مراغه	۲۱	مراغه شهر خلیفه کش
۸۵	آقا سلطان مقدم	۷۶	پهلوانان و زورخانه مراغه	۲۲	مراغیان خوش سیما
۸۵	شاه قلی خان	۷۶	پهلوان تویان مراغه ای	۲۲	مراغیان خوش گذران
۸۵	عبدالعزیز پاشا	۷۷	شیرعلی بیگ مراغه ای	۲۶	جمعیت مراغه در گذشته
۸۵	عبدالرزاق خان مقدم	۷۷	پهلوان حبیب اله مراغه ای	۲۷	حصار و قلعه مراغه
		۷۸	زورخانه ی شهر	۲۷	قلعه تسخیر ناپذیر مراغه

۱۵۹	دبستان فردوسی	۱۲۷	ترکیب جمعیتی افواج مراغه	۸۶	حسنعلی بیگ مقدم
۱۵۹	دبستان دیانت	۱۲۷	مواجب صاحب منصبان فوج مراغه	۸۶	علیقلى خان مقدم
۱۷۲	اولین مکتب موسیقی مراغه	۱۲۹	ساخلو نرگس باغچه	۸۶	احمدخان مقدم
۱۷۴	گذشته های تئاتر و سینما	۱۲۹	ایلخی دولتی مراغه	۸۷	مهمانی محمدخان بیگلریگی
۱۷۵	آرامنه مراغه و تئاتر	۱۳۴	نظمیه مراغه	۸۷	جعفر قلی خان مقدم
۱۷۶	تئاتر در مدارس مراغه	۱۴۱	از مکتبها تا مدارس نوین	۸۷	فتحعلی خان قاجاردولو
۱۸۰	تجارت و تجار	۱۴۱	مدرسه قاضی	۸۷	نواب عباسقلی میرزا
۱۸۱	عناوین تجار و بازرگانان مراغه	۱۴۲	مدرسه محمد	۸۸	ملک قاسم میرزا
۱۸۲	اوزان و مقادیر پولی در مراغه	۱۴۲	مدرسه احمدک	۸۹	اسکندر خان قاجاردولو
۱۸۳	حاجی ملک التجار	۱۴۲	مدرسه عزیه	۸۹	میرزا حسین خان صاحب دیوان
۱۸۸	حاجی حمید تبریزی	۱۴۲	مدرسه صدریه	۸۹	علی خان والی
۱۸۹	میرزا ملکم خان ارمنی	۱۴۳	آکادمی علمی رصدخانه مراغه	۹۲	مهدی خان فراشباشی
۱۹۰	تجارت خشکبار در مراغه	۱۴۴	مدرسه سیواسی	۹۲	محمقلی بن ابوالفتح جوانشیر
۱۹۰	تجارتخانه خشکبار خامنه	۱۴۴	مدرسه رشیدیه	۹۳	امام قلی میرزا
۱۹۲	سرای صادقی	۱۴۴	مدرسه معزیه	۱۰۱	صمدخان شجاع الدوله
۱۹۴	تجارتخانه امین التجار	۱۴۵	مدرسه غفاریه	۱۰۸	محمودخان حسام نظام
۱۹۵	حاج سیدی	۱۴۵	مدرسه طبی شیشوان	۱۰۹	اسماعیل خان ضیاءالملک
۲۰۲	ثبت در گذشته	۱۴۸	مکتب خوشنویسی ملاقاضی	۱۱۰	سام خان حاج علیلو
۲۰۴	ابوالفتح بن هارون	۱۵۰	مدرسه سرتیپیه	۱۱۲	نمایندگان مراغه در مجلس شورای ملی
۲۰۵	صدیق الحکماء	۱۵۰	مدرسه سعدیه	۱۲۲	فوج مراغه و مراکز نظامی شهر
۲۰۹	حکیم رشاد	۱۵۱	مدرسه نو	۱۲۲	سربازخانه و ولیچ مراغه
۲۱۰	ضیاء الحکماء	۱۵۴	مدرسه فتوحیه	۱۲۳	سربازگیری فوج دولتی از مراغه
۲۱۲	حکیم غلامحسین شقایب	۱۵۵	مدرسه دولتی تدین	۱۲۴	فوج های مراغه
۲۱۴	حکیم خواجه مختارخان	۱۵۵	مدرسه حسینییه	۱۲۵	جنگ مرو و کارآمدی فوج مراغه
۲۱۵	حکیم هدایت	۱۵۹	مدرسه دخترانه تربیت البنات	۱۲۷	شورش فوج مظفر وجدید مراغه

۳۱۹	ورود کبیری به انقلابات مردمی	۲۷۹	هیئت متحده میربدیعی	۲۱۶	سراج الحکماء
۳۲۴	میرزا سیفعلی وثوق دیوان	۲۸۱	هیئت حاجی میری	۲۱۶	داروخانه های شهر
۳۲۶	لطفعلی احمدی	۲۸۶	هیئت متحده کربلایی محمدرضا	۲۱۷	دواخانه صحت
۳۲۸	ترور فرمانده ایلخی مراغه	۲۸۷	حسینیه امام قلی میرزا	۲۲۰	داروخانه اتفاق
۳۲۹	کبیری و فتح هولاسو	۲۸۸	حسینیه حمیدیه	۲۲۱	اولین مریضخانه مراغه
۳۳۰	سفر پیشه وری به مراغه	۲۸۸	صمدخان شجاع الدوله و محرم	۲۲۶	مسیحیت در مراغه
۳۳۲	تشکیل کمیته مبارزه با فرقه دموکرات	۲۸۹	تکابای معروف مراغه	۲۲۶	مقر اسقفی مراغه
۳۳۴	پایان عمر دولت فرقه دموکرات در مراغه	۲۹۰	بدعت در عزاداری	۲۲۷	سفر ماریهبالاهای عابد به مراغه
۳۳۸	اعدام سران فرقه دموکرات	۲۹۲	کشف حجاب در مراغه	۲۲۸	غارث کلیسای مراغه پس از سقوط ایلخانان
۳۴۰	قهرمانی در کوهستان	۲۹۴	مراغه و مشروطه ناکام	۲۲۸	آخرین اثر به زبان سریانی در مراغه
۳۴۱	برجهای مراغه از دوربین سیاحان	۲۹۶	زین العابدین مراغه‌ای	۲۲۹	گروه‌های مختلف مسیحیت در مراغه
۳۴۲	گنبد سرخ	۲۹۶	ظلم مشروطه خراشان به مراغه	۲۳۰	کشیشان و خلفای کلیسای مراغه
۳۲۷	گنبد مدور و کبود	۳۰۴	اوضاع مراغه در اثنای جنگ جهانی دوم	۲۳۲	مدرسه ارامنه مراغه
۳۵۳	گنبد غفاریه	۳۰۴	بیماران مراغه توسط نیروهای شوروی	۲۳۸	کلیساهای مراغه
۳۵۶	گوی برج	۳۰۶	عقب نشینی لشکر ۳ به طرف مراغه	۲۴۲	ارامنه مراغه در قره باغ
۳۷۰	منابع	۳۰۶	ورود نیروهای شوروی به مراغه	۲۴۲	مراسم خاکسپاری ارامنه
		۳۰۸	گرسنگی سالهای بئش تومنلیک	۲۴۹	تغزیه در مراغه قدیم
		۳۰۹	ماجرای حسیقلی خان گنجه ای	۲۴۹	هیئت حاجی غفار
		۳۱۱	انقلاب کارگری و حزب توده مراغه	۲۵۱	حسینیه پس از فوت حاجی غفار
		۳۱۱	نفوذ حزب توده به درون دهات مراغه	۲۵۱	میرزامحمد و منع عزاداری
		۳۱۳	میتینگ های حزب توده	۲۵۴	شیوه های عزاداری در حاجی غفار
		۳۱۵	مالکین و خوانین مخالف	۲۵۸	هیئت حسینی غربا
		۳۱۷	رهبران توده و انقلابی مراغه	۲۵۸	خادمین اولیه هیئت غربا
		۳۱۷	میرزا ربیع کبیری	۲۶۸	هیئت حاجی حسین پاشا
		۳۲۰	کبیری در نبرد با اکراد	۲۷۳	هیئت بورک چی غلام

14. VIEW IN ÂDERBEIDJÂN. (MODERN CITY OF MARAGHA.)

این نقاشی به سال ۱۸۸۹ میلادی توسط جی ویلسن کشیش مسیحی از دورنمای مراغه و حصار و قلعه‌ی شهر ترسیم شده : (۱) برج دیده بانی کریم بیگ دروازه (۲) برج مدور (۳) گنبد کبود ، متأسفانه
برج سمت راست گنبد کبود تخریب شده (۴) دروازه حاج میرزا (۵) صوفی چای

جی ویلسن درباره مراغه چنین می‌نویسد :

« ... در نزدیکی مراغه کان‌هایی وجود دارد که از آن مرمرهای شفاف شیری رنگ با رگه‌های سرخ و سبز استخراج می‌شود و در تزئین خانه‌های اعیان و روشنایی حمام‌ها و مساجد تبریز به کار می‌رود و نیز از این مرمرها در تزئین بنای تیمور در سمرقند و در دوران صفویه برای آرایش کاخ‌ها و مساجد اصفهان و در عهد نادری جهت آرایش کلات نادری و در دوره زندیه در تزئین مسجد وکیل و ساخت منبر یکپارچه مرمرین آن در شیراز استفاده شده است .

مراغه در میان کوه‌های ناهموار قرار گرفته و به طور ناهنجاری ساخته شده است . حصار آن بیست پا بلندی دارد و برای جلوگیری از هجوم اکراد ساخته و تعمیر شده است . دروازه بزرگ شهر از جنس چوب است و بر روی آن ورقه آهن کوبیده‌اند که به شهر ، منظره باستانی بخشیده است . من به تماشای بزرگترین پرستشگاه کنده شده در صخره رفتم که دارای اطاق‌های متعدد و محراب بزرگ است و حجره‌هایی نیز هست که با راهروهای باریک به آن‌ها راه یافتیم که ظاهراً چله خانه راهبان سالخورده بوده است .

در نزدیکی مراغه بقایای اسکلت جانوران بزرگ عهدهای باستانی به وفور دیده می‌شود ، به طوری که یک طبعی‌دان اتریشی در صدد صدور پاره‌ای از این استخوانها بر آمده بود که مأمورین گمرک خوی به خیال این که محتوای صندوق‌ها خاک طلا باشد ، از صدور اسکلت‌های مزبور جلوگیری کرده‌اند .

از ناحیه مراغه و ارومیه و دهخوارگان ، روی هم رفته ۹۹۰ تن کشمش از راه آستارا به خارج صادر می‌گردد. این مقدار کشمش را کاروانی مرکب از پنجاه و چهار هزار اسب و استر و الاغ حمل می‌کرد و برای ساختن جعبه‌های چوبی این کالای صادراتی چهارده هزار نفر درودگر سرگرم کار بودند.»

مقدمه

اگر نیک بنگریم تاریخ در استناد به وقایع، از منابعی استفاده نموده که مورخ در حادثه حضور داشته و در واقع به نوعی راوی می‌باشد و یا وقایع را از زبان دیگران شنیده و یا مکتوب دریافت نموده و استنساخ نموده است.

دوره‌ی قاجار یکی از دوره‌های مختلف تاریخی بوده که به منابع نوشتاری بیشماری از حوادث و رویدادها برخورد می‌کنیم. در این میان ورود تلگراف و دوربین عکاسی و پیوستن شهرهای بزرگ کشور به خطوط تلگراف، حوادث و رویدادهای مختلف تاریخی با جریئات ثبت شده و کمترین خلاء را در شرح تاریخ رویدادها به جای گذاشته است.

با ورود دوربین عکاسی در اواخر سلطنت محمدشاه و گسترش آن در دوره‌ی ناصرالدین‌شاه، پدیده‌ی را پیش روی مردم قرار داد که می‌توانست رویدادها را نه در بُعد نوشتاری، بلکه در ابعاد تصویری ثبت نماید. به مرور زمان با گسترش و رواج آن در کشور، تصویربرداری از وقایع و مناسبت‌ها در حیطه‌ی کاری عکاسان قاجاری قرار گرفت. در کنار آن، با توجه به اینکه شاه حاکم - ناصرالدین شاه - نیز به عکاسی رغبت نشان می‌داد، عکسبرداری از سفرها به همراه مکتوب نمودن سفرنامه‌ها در اولویت دفاتر سفرنامه‌یی قرار گرفت.

با رواج عکاسی، استناد به منابع تصویری در بین مورخان نیز کم‌کم رواج پیدا نمود و تصاویر توانست بی‌هیچ حب و بغض از طرف کسی بیانگر تاریخی گویا باشد.

در این میان، «مراغه» که از دیرباز نقطه‌ی ثقل حوادث مختلف تاریخی بوده، و مدتی دارالاماره‌ی آذربایجان و در برهه‌ی بی‌عنوان پایتخت ایران مطرح شد؛ هرچند این شهرت‌های تاریخی با گذر زمان رنگ خود را باخت، با این وجود، این شهر تاریخی در دوره‌ی قاجار هنوز از شهرهای تأثیرگذار در وقایع مختلف بود.

با توجه به نزدیکی شهر مراغه به مرزهای شوروی و رواج عکاسی در آن سوی مرز، و ورود عکاسان دوره گرد به آذربایجان، خانواده‌های متمول، شروع به تهیه‌ی عکس‌هایی از خانواده و عمارات خویش نمودند که به نوبه‌ی خود لحظاتی ارزشمند را ثبت نمودند.

مجموعه‌یی را که پیش رو دارید، تصاویر ارزشمندی از مراغه و رجال آن، از اولین لحظات ورود دوربین عکاسی تا اواخر دوره‌ی «پهلوی اول» را در خود جای داده است، و در این میان گفتنی است که نگارنده در تدوین این مجموعه، به دور از تعصب و با در دست داشتن منابع زیادی از تصاویر و اسناد موطن خود، شروع به گردآوری و نگارش چنین مجموعه‌یی نموده است و در تهیه‌ی این مجموعه، از تصاویر خانوادگی اشخاص و مجموعه‌ی عکس‌های آقای جدیدالاسلام، موزه‌ی عکاسخانه‌ی شهر، کاخ موزه‌ی گلستان و کتابخانه‌ی مجلس استفاده شده؛ و در کنار همه‌ی آن‌ها از نسخه‌ی خطی «شرح وقایع مراغه در دوره‌ی سلطنت محمدشاه»، «نسخه‌ی خطی خاطرات محمدصادق‌خان صاحب‌نسق» و «دفتر خاطرات مرحوم معین‌الاسلام» وقایعی را در کتاب آورده تا مجموعه‌ی مورد نظر در شرح وقایع از روی منابع دست اول ارزش والایی داشته باشد.

در خاتمه از زحمات آقای ارفع‌ی - رئیس سابق بانک ملی مراغه - در شناسایی کاراکترهای تصاویر، و آقای حسن بختیارزاده - مدیر عکاسخانه‌ی برق - که در راستای دسترسی به تصاویر آرشیو کمک شایانی نمودند و نیز آقای ورام در پی‌لوسیانس از هم‌شهریان مسیحی مراغه که در شناسایی شخصیت‌های ارمنی و بیان وقایع تاریخی ارامنه‌ی شهر همیاری‌ام نمودند، هم‌چنین از آقای طغرل طهماسبی ویراستار کتاب - که دقت و زحمت زیادی در تصحیح متون پیش رو داشته - و آقای اکبر نیک‌خو - خوشنویس عناوین فصول کتاب - کمال سپاسگزاری را دارم.

اصغر محمدزاده

مراغه - تیرماه ۱۳۹۱

تاریخ عکاسی در ایران

سرآغاز عکاسی در ایران

پیدایش عکاسی و رواج روش‌های گوناگون این فن در ایران، با اختلاف حدود سه سال از آغاز عکاسی در جهان روی داده است. نخستین بار به درخواست محمدشاه قاجار دولت‌های روس و انگلیس اسباب عکس «داگرتیپی»^۱ را به ایران فرستادند. با وجود آنکه شرح اعمال این عکاسی در کتابچه‌یی منضمه فرستاده شده بود، ولی هیچ یک از درباریان نحوه‌ی عکسبرداری با آن را نمی‌دانستند. پس از چندی، درباریان اطلاع حاصل کردند که شخصی به نام مسیو ژول ریشار^۲ - دیپلمات فرانسوی - که معلمی زبان فرانسه‌ی یکی از درباریان را برعهده داشت، طرز استفاده از آن را می‌داند. به این ترتیب، وی را برای عکسبرداری از ولیعهد (ناصرالدین شاه) و خواهر وی احضار نمودند^۳ و این اولین تصویری بود که در تاریخ عکاسی ایران برداشته شد.

پس از مرگ محمدشاه قاجار، فرزند ارشد وی - ناصرالدین - در تخت سلطنت جلوس نمود و مسیو ریشار با گرفتن لقب خانی از طرف ناصرالدین شاه به تابعیت ایران درآمد که عکس‌های بعدی وی نیز در حافظة تاریخی کشور ثبت گردید. سالیان بعد هشت‌های سیاسی - نظامی و یا دیپلمات‌های خارجی که به استخدام دولت درآمده بودند، با دوربین‌های خود اقدام به عکسبرداری از نقاط مختلف کشور برای ساخت آلبوم از ایران نمودند. اوگوست کرشیش^۴ - افسر اتریشی و معلم توپخانه - اول‌بار ظهور عکس بر روی کاغذ را امتحان نمود.^۵ لوئیجی پشه^۱ از اهالی «ناپل» ایتالیا که برای تعلیم نظامیان ایرانی (۱۲۶۸ ه.ق.) به

۱- Daguerreo type

۲- Jules Richard

۳- ذکاء، ص ۳.

۴- A.kirziz

۵- همان، ص ۱۸.